

SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLERDE

Araştırma, Yöntem ve Analiz-2025

Editör

M. Fatih SANSAR

LIVRE DE LYON

2025

Sosyal Bilimler

SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLERDE ARAŞTIRMA, YÖNTEM VE ANALİZ-2025

Editör

M. Fatih SANSAR

LIVRE DE LYON

Lyon 2025

SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLERDE ARAŞTIRMA, YÖNTEM VE ANALİZ-2025

Editör

M. Fatih SANSAR

LIVRE DE LYON

Lyon 2025

Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma, Yöntem ve Analiz-2025

Editor • Assoc. Prof. Dr. M. Fatih SANSAR • Orcid: 0000-0002-3523-8479

Cover Design • Motion Graphics
Book Layout • Motion Graphics
First Published • March 2025, Lyon

e-ISBN: 978-2-38236-834-3
DOI: 10.5281/zenodo.15074938

copyright © 2025 by Livre de Lyon
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission from the Publisher. The author or authors of the relevant section are responsible for any copyright infringement that may occur due to the images and graphics used in the book. The editor or publisher does not assume responsibility in this regard.

Publisher • Livre de Lyon
Address • 37 rue marietton, 69009, Lyon France
website • http://www.livredelyon.com
e-mail • livredelyon@gmail.com

ÖNSÖZ

Sosyal ve Beşeri Bilimler, insan topluluklarının davranışlarını, kültürlerini ve toplumsal yapılarını derinlemesine araştırarak farklı bir bakış açısı sunmayı hedefler. Bu genel amaç doğrultusunda hazırlanan "Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma, Yöntem ve Analiz-2025" isimli kitap 12 bölümden oluşmaktadır. Sosyal bilimlerin farklı alanlarından yazarların katkı sunması ile disiplinler arası bir bakış ortaya çıkmış oldu.

Birinci bölümde, Alanya müzesinde bulunan bir kadın büstü incelendi. İkinci bölümde Muğla'nın idare tarihinde 1913 yılında "müstakil liva"ya dönüştürülmesi ele alındı. Üçüncü bölümde erken dönem Arap edebiyatından bir şairin hayatı ve şiirleri tanıtıldı. Dördüncü bölümde "Tavan Arasındaki Buda" isimli eserde "öteki" imgesi üzerinde duruldu. Beşinci bölümde İslam hukukunda borçlu (rahi) ve rehin meselesi incelendi. Altıncı bölümde yerel yönetimlerde kentleşme konusu bakanlık yapılanması üzerinden incelendi. Yedinci bölümde suça sürüklenen çocukların eğitimi konusu derinlemesine incelendi. Sekizinci bölümde dijital dünyada müziğe kesintisiz ulaşılmasının getirdiği yeni düzende müzik ekonomisi ve sanatçıların durumu ele alındı. Dokuzuncu bölümde sosyal girişimciliğin teşvik edilmesi konusu bir teşvik ödülü örneği üzerinden incelendi. Onuncu bölümde zeytinyağı turizminin gelişiminde zeytinyağı müzelerinin rolü bir örnek üzerinden ortaya koyuldu. On birinci bölümde tedarik zincirinde çok kriterli karar verme yöntemini kullanan literatür çalışması yapıldı. On ikinci bölümde ise 12. kalkınma planı ve 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda "kıyı yönetimi" konusu üzerinde duruldu.

Dolayısıyla, arkeoloji, tarih, hukuk, edebiyat, yönetim, sosyal hizmet, iletişim, turizm, lojistik, girişimcilik gibi farklı alanlardan özgün akademik çalışmalar bu kitapta bir araya getirildi. Yazarların titiz çalışmaları sonucu ortaya çıkan "Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma, Yöntem ve Analiz-2025" isimli kitabın araştırmacılara ve okuyucuya katkı sunmasını dilerim.

Editör
Doç. Dr. M. Fatih SANSAR

İÇİNDEKİLER

	ÖNSÖZ	I
BÖLÜM I.	ALANYA MÜZESİ'NDEN YARIM FİGÜRLÜ KADIN BÜSTÜ ***Yaşar ARLI***	1
BÖLÜM II.	MENTEŞE (MUĞLA) SANCAĞININ 1913 YILINDA MÜSTAKİL LİVAYA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ ***Mehmet TEMEL***	19
BÖLÜM III.	SÂʿİDE B. CU'EYYE EL-HUẔELÎ'NİN HAYATI VE ŞİİRLERİ ***Esat AYYILDIZ***	41
BÖLÜM IV.	JULIE OTSUKA'NIN TAVAN ARASINDAKİ BUDA ADLI ESERİNDE ÖTEKİ İMGESİ ***Engin BÖLÜKMEŞE & Buse YÜCEL***	53
BÖLÜM V.	İSLAM HUKUKUNDA RAHİNİN REHİNDEN YARARLANMA HAKKI ***Hatice Kübra MEYDANERİ***	73
BÖLÜM VI.	TÜRKİYE'DE BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANLIĞI'NIN ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAKANLIĞINA DÖNÜŞ SÜRECİNİN YEREL YÖNETİMLERİN KENTLEŞME ALGISINA ETKİSİ ***Salih BATAL***	83
BÖLÜM VII.	SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA UYGULANAN EĞİTİM TEDBİRİNİN İŞLEVSELLİĞİ ***Ali Fuat ERSOY & Gülay GÜNAY***	107

BÖLÜM VIII. KESİNTİSİZ (STREAMING) MÜZİK ENDÜSTRİSİNİN EKONOMİ POLİTİĞİ VE MÜZİSYENLERİN GELİRLERİ 125
Zeynep Yelda KADIOĞLU

BÖLÜM IX. SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİN TEŞVİK EDİLMESİNDE İLETİŞİM MECRALARININ KULLANIMI: İBRAHİM BODUR SOSYAL GİRİŞİMCİLİK ÖDÜLLERİ ÖRNEĞİ 155
Esmeray KARATAŞ

BÖLÜM X. ZEYTİNYAĞI TURİZMİ ÇEKİCİLİK UNSURU OLARAK ZEYTİNYAĞI MÜZELERİ VE ZİYARETÇİ DENEYİMİ: ADATEPE ZEYTİNYAĞI MÜZESİ 169
Selda GÜVEN

BÖLÜM XI. TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİNDE ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİNİN KULLANILDIĞI ÇALIŞMALARA YÖNELİK BİR LİTERATÜR TARAMASI 191
Emre EKİN & Gamze DOLANBAY & Zeynep Hazal ÇOLAK

BÖLÜM XII. ON İKİNCİ KALKINMA PLANI DOĞRULTUSUNDA 2030 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARINA UYGUN DİRENÇLİ KENT OLGUSU İÇERİSİNDE KIYI YÖNETİMİ 211
Hamdi AYYILDIZ & Ömer BÜYÜKBAŞ

BÖLÜM I

ALANYA MÜZESİ'NDEN YARIM FİGÜRLÜ KADIN BÜSTÜ

Half-Figured Woman Bust from Alanya Museum

Yaşar ARLI

(Araş. Gör. Dr.) Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
E-mail:yasararli@akdeniz.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7799-6764

1. Giriş

Portre, mermer, taş ve bronz gibi çeşitli objeler üzerine önemli bir şahsın fizyonomik özelliklerinin yontulmasıdır (Özgan, 2013a, s. 9). Roma İmparatorluk dönemi portrelerinin tarihlendirilmesinde döneminin imparator ve imparatoriçesinin saç stili/modası oldukça önemlidir; çünkü tahta çıkan imparator ve hanedan kadınlarının saç stili/modası, portresini yaptırmak isteyen Romalı yurttaşlar için rol model oluşturmaktaydı (Fejfer, 2008, s. 9; Erkoç, 2012, s. 5; Özgan, 2013a, s. 13; Tepebaş, 2018, s. 64; Arlı, 2024, s. 66). Aynı zamanda hanedan mensuplarındaki saç stili/modasıyla birlikte yönetimdeki imparatorun sanatsal tercihi de döneminin üslup özelliklerine yön vermekteydi (Özgan, 2013a, s. 13; Tepebaş, 2018, s. 79). Örneğin, imparatorların sanatsal beğenilerinin doğal bir sonucu olarak Roma İmparatorluk dönemi portre sanatının kimi dönemlerinde Grek sanatına öykülenme (Neoklasizm) söz konusuyken kimi dönemlerinde ise bu üslup özelliği terk edilmiştir (Durugönül, 2021, s. 165). Böylelikle döneminin hanedan mensuplarının saç stili/modası ve üslup özellikleriyle kent Roma'da üretilen prototip portreler, sonrasında eyaletlere gönderilmekte ve eyalet atölyelerinde modellenen portreler de diğer kentlere sevk edilmekteydi (Özgan, 2013a, s. 15). Bu sevkiyatın sonucunda da yönetimi devralan imparator ve ailesinin hem propagandası gerçekleştirilmekte hem de halk yeni imparatorlarını tanımaktaydı (Tepebaş, 2018, ss. 107-108). Portrelerini yaptırmak isteyen Romalı yurttaşlar da üstün nitelikteki siparişleri için köklü

bir atölyeyi tercih ettikleri gibi daha düşük kalite ve işçilikteki siparişleri için de yerel bir atölyeyi tercih ederlerdi (Albustanlıoğlu, 2006, ss. 173-174). Bu durumda portresini yaptırmak isteyen şahsın arz-talep döngüsündeki düşük maliyet hesabıyla ilgilidir (Albustanlıoğlu, 2006, s. 174).

Bu çalışmada ise 06.12.1983 tarihinde S. Yağdır isimli vatandaştan satın alma yoluyla Alanya Müzesi'ne kazandırılan ve müzenin teşhir salonunda sergilenen kadın büstü, irdelenmektedir. Envanter kaydına göre Antalya ili Alanya ilçesi sınırları içerisindeki Karallia antik kentinde ele geçen portre büst, tam figürlü heykellere göre daha ekonomik ve pratik olan yarım figürlü büst formundadır (Fejfer, 2008, ss. 235-236, res. 154).

İlk kez büste, 1995 yılında tamamlanan M. Yılmaz'ın, "Heykeltıraşlık Açısından Isauria Bölgesi Figürlü Mezar Anıtları" adlı doktora tezinin levhalar bölümünde yer verilmiştir; fakat eserin görseli dışında büst hakkında bu çalışmanın metninde veyahut katalog kısmında herhangi bir açıklama ya da dönem önerisi söz konusu değildir (Yılmaz, 1995, lev. 98b). 1997'de de A. Çalık tarafından kaleme alınan "Roman Imperial Sculpture from Cilicia" başlıklı doktora çalışmasında ele alınan büstten yalnızca yüzeysel bir şekilde bahsedilmekte ve kadın büstünün stilistik ve ikonografik değerlendirmesine ise yer verilmemektedir. (Çalık, 1997, ss. 270-271, lev. 101a).

Günümüze kadar yayımlanmayan yarım figürlü kadın büstü, ilk kez bu çalışmada kapsamlı bir şekilde irdelenerek bilim dünyasıyla paylaşılmaktadır. İlkin, kadın portresinde tasarlanan saç modası; önerilen dönemin imparator portelerindeki saç stiliyle karşılaştırılmıştır. Gerçekleştirilen karşılaştırmalar neticesinde de portre büstün esinlenerek modellendiği döneminin portre sanatına yön veren imparatorun portre tipleri de örneklendirilerek açıklanmıştır. Sonrasında da önerilen dönem, döneminin üslup özellikleriyle de desteklenmiştir. Bunun yanı sıra döneminin hanedan kadınlarındaki saç modası da açıklanmaktadır. Uygulanan tarihlendirme metodu sonrasında kadın figürüne, ikonografisi ve boynundaki kolyesiyle de bir kimlik önerisinde bulunulmuştur. Son olarak portre büstün buluntu yeri, malzemesi ve işçiliğinden elde edinilen izlenimlerle üretim yeri hakkında da görüş bildirilmiştir.

Tüm bu çalışma yöntemi gerçekleştirilirken de uluslararası portre araştırmacılığının standartlarına uygun davranılmıştır.

2. Eserin Korunduğu Müze, Malzeme ve Ölçüleri

Alanya Müzesi'ndeki A-2.1.83 envanter numaralı yarım figürlü porte büst, kireç taşından yontulmuştur. Eserin yüksekliği 34,2 cm, genişliği 23,8 cm, derinliği ise 12,5 cm'dir (Resim 1).

3. Eserin Tanımı

İyi durumdaki portre büstte kısmen aşınma ve zedelenme söz konusudur. Eserde renklenme ve kabuklanma görülür. Burun, noksandır. Sol göz ile başını örten şalda ve büstün alt kısmındaki silmede küçük eksiklikler ve kopmalar mevcuttur.

Giyimli portre büst, yetişkin bir kadını temsil eder. Kadın başındaki alın ortasını kadar indirilen başa yapışık uzun, düz ve hacimli saç bukleleri, alın merkezinde derin bir çatal motifi oluşturmaktadır. Bu çataldan her iki yana ayrılan saç buklelerinin uç kısmı dalgalıdır. Dar alın, geniş, düz ve köşelidir. Kaşlar, ince ve yay şeklindedir. Göz pınarlarına doğru uzanan kısık gözler, badem formundadır. Dar ve uç kısımları sivri göz akları ise dışarıya taşkındır. Göz kapakları, etlidir. Göz bebeği ve iris, işlenmemiştir. Oval olmayan yüz yapısı, uzunca bir görünüme sahiptir. Yanaklar, dolgundur. Elmacık kemikleri, belirgindir. Dar bir üst dudak yapısına sahiptir. Ağız, küçük ve kapalıdır. Dudaklar, dolgundur. Çene, yassıdır. Kısa boyun, incedir. Şal altında bırakılan kulaklarda sarkaçlı halka küpeler görülür. Boynunda uç kısmı hilal (yarım ay) motifli oldukça sade görünümlü ince zincirli bir kolye yer alır (Resim 2). Başın tepe ve arka kısmını örten çift katmanlı kalın şal ise başın her iki yanından, omuz hizasından büstün alt silmesine kadar iner. Portre büst, yuvarlak yakalı himation giyimlidir. Giysi altındaki kollar, gövdeyle bitişiktir. Frontal duruştaki eserin giysisindeki kıvrımlar, düzdür. Portre büst, göğsün alt kısmındaki yatay silmeyle sonlanır. Eserin arka kısmı, özensiz bir şekilde işlenmiştir (Resim 3-4).

Resim 1. Yarım Figürlü Kadın Büstünün Cepheden Görünümü (Fotoğraf: Şahıs Arşivi).

Resim 2. Kadın Büstünün Boynundaki Ucu Hilal Motifli Kolyenin Detaylandırılması (Çizim: Şahıs Arşivi).

4. Eserin Değerlendirmesi

A. Çalık'ın çalışmasında kadın büstü, MS 3. yüzyılın ikinci ya da üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir (Çalık, 1997, ss. 270-271, lev. 101a). Bu çalışmada ise araştırmacıyla aynı görüş paylaşılmamıştır.

Roma İmparatorluk dönemi özel portrelerindeki saç stili/modasını tahta çıkan imparator ve onun eşi belirlemekteydi (Fejfer, 2008, s. 9; Erkoç, 2012, s. 5; Özgan, 2013a, s. 13; Tepebaş, 2018, s. 64). Kadın figüründeki saç modası ise belirtilen bu aktarımın dışındadır. Portredeki saç modası, döneminin hanedan kadınlarının aksine imparatorundan esinlenerek yontulmuştur.

Yarım figürlü portre büstteki alın ortasına kadar indirilen başa yapışık uzun ve düz saç buklelerinin alın merkezinde oluşturdukları derin bir çatal motifi ve bu çatal motifinden her iki yana ayrılan uç kısımları dalgalı saç bukleleriyle şekillendirilen saç modası, imparator Marcus Ulpius Traianus'un II. tip portrelerinde karşılaşılan saç stilini anımsatmaktadır (Bernoulli, 1891, s. 77, lev. 24a-b; Gross, 1940, s. 72, lev. 8b; Fittschen ve Zanker, 1985, ss. 40-41, lev. 44-45).

MS 98-117 yıllarında yönetimde kalan ve tüm hükümranlığı süresince Dacialılar ve Parthlarla savaşan Traianus, yaklaşık 19 yıllık imparatorluğu

süresince birden çok portre tipiyle portrelenmiştir (Arlı, 2020). Roma imparatorları içerisinde "Optimus" unvanıyla onurlandırılan imparator aynı zamanda Roma İmparatorluk sınırlarını en uç noktaya taşıyan kişidir (Kleiner, 1992, s. 208; Bennet, 1997, s. 106; Eutropius, 2007, s. 199, 201).

İmparatorun I. portre tipi, MS 97 yılında Nerva (96-98) döneminde yönetimine ortak ilan edilmesiyle ortaya çıkar (West, 1941, s. 60; Eckstein ve Beck, 1973, s. 87; Fittschen ve Zanker, 1985, ss. 39-40, lev. 42-43; Arlı, 2022a, ss. 602-605, res. 1). Traianus'un bu portre tipinde alnına doğru taranan başa yapışık uzun ve düz hacimli saç bukleleri, alın merkezinde küçük bir çatal motifi oluşturmaktadır. İmparatorun hükümranlığının erken (MS 98) yıllarına tarihlendirilen Paris Louvre Müzesi (Bol, 2010, s. 153, 240a-b), Kapitolin Müzesi (Fittschen ve Zanker, 1985, ss. 39-40, lev. 41-42) ve Roma Villa Albani'deki (Gross, 1940, s. 66, lev. 4) portreleri de bu tipe örnektir. Bunun yanı sıra alın üzerinde uç kısımları küt bir şekilde sonlanan saç bukleleriyle şekillendirilen saç stili de bu tip içerisinde değerlendirilir (Gross, 1940, ss. 59-60, lev. 1; Bol, 2010, s. 154, 241a-d).

I. Dacia Savaşı (MS 101/2) sonrasında, MS 102/3 yıllarında görülen II. tipteki Traianus portrelerinde ise I. tipteki saç stilinin aksine alın ortasına kadar indirilen uzun ve düz saç buklelerinin alın merkezinde derin bir çatal motifi oluşturdukları görülür (Strong, 1961, s. 37; Fittschen ve Zanker, 1985, ss. 40-41, lev. 44-45; Sherk, 1988, s. 156). Palazzo dei Conservatori (Fittschen ve Zanker, 1985, ss. 40-41, lev. 44-45) ve Paris Louvre Müzesi'ndeki (Gross, 1940, s. 72, lev. 8b) Traianus portreleri de imparatorun II. tipindedir.

"Decennalia" tipi olarak da anılan Traianus'un III. tip portreleri de MS 105/6 yıllarında gerçekleşen ve zaferle sonuçlanan II. Dacia Savaşı sonrasında (MS 108) ortaya çıkar (Dio, 1925, s. 387; Gross, 1940, ss. 85-98; Strong, 1961, s. 37; Sherk, 1988, s. 156). II. tipte karşılaşılan alın merkezindeki derin çatal motifi, MS 108 yılında ortaya çıkan bu yeni tipte söz konusu değildir. Oslo (Gross, 1940, ss. 100-101, lev. 27a) ve Roma'da (Özgan, 2013b, ss. 72-75, res. 59a-c) korunan portreler de imparatorun bu tipindedir. İmparatorun en yaygın kullanımı olan bu tipte alnın sağ kısmında birbirinden ayırt edilebilen üç adet çatal motifi yer alır. Bu çatal motifinden sola doğru taranan saç buklelerinin uç kısmı dalgalıdır. Ayrıca Berlin (Gross, 1940, ss. 85-90, lev. 20), Ostia (Gross, 1940, s. 85, 94, lev. 17) ve Antalya'daki (İnan, 1980a, s. 6; 1980b, s. 608; Özgan, 2013b, s. 75, ss. 78-80, res. 63a-b; Güven, 2014, ss. 21-26: lev. 5; 2017, s. 79, res. 2; Tepebaş ve Durugönül, 2013, s. 74; Arlı, 2022b, ss. 215-222, res. 1) Traianus portre örneklerindeki gibi alnın sağ kısmında herhangi bir çatal motifine yer

verilmeyen ve doğrudan sağından soluna doğru taranan uç kısımları dalgalı saç bukleleriyle şekillendirilen saç stili de bu tip içerisinde yorumlanır.

Traianus'un yorumlanabilen son portre tipi de hükümranlığının geç (MS 114) döneminde ortaya çıkar (İnan ve Rosenbaum, 1979, ss. 93-94, lev. 35, res. 3-4). İmparatorun bu portre tipinde bir önceki tipten farklılık gösteren en önemli husus, alnının sağ kısmındaki çatal motifi sayısıdır. Hükümranlığının son yıllarında ortaya çıkan bu portre tipinde alnının sağ kısmında yalnızca tek bir adet çatal motifi söz konusudur. Alın ortasına kadar indirilen uç kısımları dalgalı, uzun, düz ve hacimli başa yapışık saç bukleleri bir önceki portre tipinde de olduğu gibi alnının sağ kısmından soluna doğru taranmaktadır. Silifke Müzesi (İnan ve Rosenbaum, 1979, ss. 93-94, lev. 35, res. 3-4) ve Atina Piraeus Müzesi'ndeki (Gross, 1940, s. 102, lev. 27b) portreleri de bu tiptedir.

İmparator Traianus'un tanımlanabilen bu portre tipleri de döneminin erkek portre sanatına yön vermekteydi. Döneminin Romalı yurttaşları portrelerini, imparatorlarının portre tiplerinden öykülenerek yaptırmışlardır. Kadın portrelerinde ise rol model, hanedan mensuplarıdır. Bu dönemin hanedan kadınları ise imparatorun eşi Pompeia Plotina (Andreae, 1973, s. 199, res. 402; 2012, ss. 37-38, res. 32), ablası Ulpia Marciana (Andreae, 1973, s. 199, res. 403; 2012, s. 37) ve yeğeni Salonia Matidia (Andreae, 1973, s. 199; Özgan, 2013b, ss. 100-102, res. 104a-b) idi.

Plotina, MS 85 yılında Traianus ile evlenir (McDermott, 1977, s. 195; Burns, 2007, s. 108). MS 105 yılında da "AGUSTA" unvanıyla onurlandırılan imparatoriçe, MS 121/2 yılındaki ölümü sonrasında "DIVA AUGUSTA" unvanıyla tanrısallaştırılmıştır (Dio, 1925, s. 445; McDermott, 1977, s. 198; McDermott ve Orentzel, 1979, ss. 155-156; Boatwright, 1991, s. 516; Grant, 1997, s. 75; Salisbury, 2001, s. 282; Burns, 2007, s. 111). Bu dönemin kadın portrelerinin tarihlendirilmesindeki en önemli husus, kulaktan kulağa yüzeysel bir taç gibi alnı çevreleyen saç çemberidir; çünkü bu dönemin saç modası çok katmanlıdır. Kulaktan kulağa yüzeysel bir taç gibi alnı çevreleyen alt katman döneminin kadın portrelerinin tarihlendirilmesinde oldukça önemlidir. Üst katman ise hanedan mensubunun kimliğini belirler. Örneğin, alt katmandaki saç çemberi üzerindeki diademvari ikinci katman, Plotina'nın portrelerine özgüdür. Roma Ulusal Müzesi'ndeki portresi de buna örnektir (Özgan, 2013b, s. 96, res. 99a-b).

Plotina ile evliliklerinden çocuğu olmayan Traianus, tahta çıktığı yıllarda dul kalan ablası Marciana'yı sarayına davet eder ve MS 105 yılında da eşiyle birlikte ablasını da "AUGUSTA" tacıyla onurlandırmıştır (Dio, 1925, s. 425;

Mcdermott ve Orentzel, 1979, s. 149, 152; Boatwright, 1991, ss. 516-517; Kleiner, 1992, s. 212; Grant, 1997, s. 75; Salisbury, 2001, s. 282; Burns, 2007, s. 111). Böylelikle yontulan Marciana portrelerinde üst katmanın çift helezonikvari saç bukleleriyle tasarlandığı saç modası görülür (Andreae, 1973, s. 199, res. 403; Özgan, 2013b, ss. 98-99, res. 101a-b, 102).

MS 113 yılında ölen ve öldükten sonra "DIVA AUGUSTA" unvanıyla tanrısallaştırılan Marciana'dan hemen sonra kızı Salonia Matidia "AUGUSTA" unvanıyla portrelenmiştir (Bernoulli, 1891, s. 101; Wegner, 1956, s. 77; Bickerman, 1974, s. 363; Grant, 1997, s. 75-76). MS 119 yılında Publius Aelius Hadrianus (MS 117-38) döneminde ölen Salonia Matidia, kendisinden önceki hanedan mensubu kadınlar da olduğu gibi ölümü sonrasında da aynı unvanla tanrısallaştırılmıştır (Bernoulli, 1891, s. 101; Hahn, 1994, s. 266; Grant, 1997, ss. 75-76). Traianus dönemi saç modasına sadık kalan Matidia'nın Paris Louvre Müzesi'nde korunan portre örneğinde olduğu gibi alt katman kulaktan kulağa yüzeysel bir taç gibi alnı çevrelerken üst katman ise helezonikvari bir şekilde modellenmiştir (Özgan, 2013b, ss. 100-102, res. 104a-b).

Yukarıdaki metinde de bahsedildiği gibi imparator ve imparatoriçeler, döneminin erkek ve kadın portrelerinin saç stili/modasının rol modeli idi. İrdelenen eserde ise istisnai bir durum geçerlidir. Thyateria'dan (Manisa/Akhisar) ele geçen ve Manisa Arkeoloji Müzesi'nde korunan kadın heykelindeki saç modası örneğindeki gibi döneminin resmi kadın portrelerinden değil, imparatorunun portre tipinden esinlenerek modellenmiştir (İnan ve Rosenbaum, 1966, s. 162, lev. 15, res. 3, lev. 17, res. 3-5; Dinç, 2015, ss. 48-49; Arlı, 2020, ss. 101-103, lev. 48-48.1). Manisa portre heykelindeki alın ortasına kadar indirilen başa yapışık düz ve uzun saç bukleleri, Traianus portreleriyle karşılaştırılmış ve imparatorun dönemine verilmiştir (İnan ve Rosenbaum, 1966, s. 162; Dinç, 2015; ss. 48-49; Arlı, 2020, s. 103). Alanya eserinde de benzer yöntem kullanılmıştır. Kadın başındaki saç modası, II. tipteki Traianus portreleriyle karşılaştırılarak, imparatorun hükümranlık yıllarına tarihlendirilmiştir (Gross, 1940, s. 72, lev. 8b; Fittschen ve Zanker, 1985, ss. 40-41, lev. 44-45).

Önerilen dönem, üslup özellikleriyle de desteklenmektedir. Portresi yontulan kişinin fizyonomik özelliklerinin aktarılışında Neoklasizm yani portesi yapılan kişinin fizyonomik özelliklerinin idealize (güzelleştirilerek) edilerek aktarılması söz konusu değildir (Özgan, 2013b, ss. 73-74; Durugönül, 2021, s. 102). Bu üslup özelliği de imparator Traianus'un sanatsal tercihinin bir sonucuydu (Özgan, 2013b, ss. 73-74; Durugönül, 2021, s. 102). Örneğin,

kendisinden sonra tahta çıkan Hadrianus ise bir Grek hayranıydı ve döneminin portre sanatında da güçlü bir Neoklasizm söz konusuydu (Boatwright, 1991, s. 516; Özgan, 2013b, s. 134; Durugönül, 2021, s. 165; Arlı, 2024, s. 69). Bu yüzdendir ki saç modası ve üslup özellikleriyle portre büst, Traianus dönemine verilmiştir.

Traianus dönemine tarihlendirilen büstteki başın şal yardımıyla örtülmesi de yorumlanan eserin statüsünü belirgin kılmaktadır. Kaleme alınan eser, ihtimalle bir rahibe büstüdür. Boynundaki hilal motifli kolyesi de bu görüşü desteklemektedir. Bu yüzdendir ki portre sahibi kadın bir Men (Ay tanrısı) rahibesi olmalıdır; çünkü hilal motifi, Ay tanrısı Men'i simgeleyen önemli atribütlerdendir (Lane, 1978, lev. 46.1-2; 1990, s. 2161). Antiokheia (Isparta/Yalvaç) merkezli Men kültü ise Pisidia Bölgesi'nde yaygındır ve MS 1. yüzyıldan sonra da Antiokheia, bu kültün merkezi olmuştur (Anderson, 1913, s. 286; Lane, 1990, ss. 2163-2165). Strabon da bu kentte var olan bir Men tapınağından bahsetmektedir (Strabon, VII, ss. 8-9, 331). Günümüz arkeolojik verileri de Men kültünün irili ufaklı Pisidia Bölgesi kentlerinde varlığını destekler. Örneğin, Burdur'un merkez Çallıca (Cormasa antik kenti) köyünden ele geçen ve Burdur Müzesi bahçesinde sergilenen Erken Hadrianus dönemine tarihlendirilen boynundaki hilal motifli kolyesi ve başındaki şalıyla yarım figürlü kadın büstü, bu kültün bölge kentlerindeki yayılımına örnektir (Arlı, 2023, ss. 213-225, res. 1-5). İkonografisiyle de irdelenen eserle yakın benzerlik gösterir. Ayrıca Burdur'dan ele geçen bir sunak da kültün bu bölgedeki varlığını destekler durumdadır (Robert, 1950, ss. 39-50, lev. 6-8; Lane, 1971, s. 77, lev. 55, res. 121; 1976, ss. 46-48). Pisidia Bölgesi dışında diğer bölge kentlerinde de Men kültünün yayılımına rastlanılır (Lane, 1971). Muhtemelen Kütahya'da keşfedilen ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde korunan üzerinde yarım figürlü kadın ve erkek büstleriyle birlikte tanrı Men ve diğer figürlere yer verilen Hadrianus dönemi mezar steliyle (Lane, 1971, ss. 64-65, lev. 43, res. 99) birlikte Adana Müzesi'ndeki göğsünün merkezi kısmında hilal motifine yer verilen Misis kökenli kadın büstü (Çalık, 1997, ss. 265-266, lev. 97a) de buna örnektir. Bu örnekler gösterir ki Antiokheia merkezli Men kültüne, Pisidia Bölgesi başta olmak üzere, bölgeyle etkileşim gösteren diğer bölge kentlerinde de rastlanılmıştır.

Son olarak başındaki şalı ve boynundaki hilal motifli kolyesiyle Men rahibesi olarak yorumlanan yarım figürlü portre büstün arka kısmının kabaca işlenmesiyle birlikte boyutu da eserin kapalı bir niş içerisine yerleştirmek amacıyla yapıldığı varsayımını güçlendirir.

Resim 3-4. Yarım Figürlü Kadın Büstünün Sağ ve Sol Profilden Görünümü (Fotoğraf: Şahıs Arşivi).

5. Üretim Yeri

Müze envanter bilgilerine göre yarım figürlü portre büst, Karallia antik kentinde ele geçmiştir. Bu kentin isminin, Isauri'ya atfedilen Caralleia antik kentiyle yakın benzerliği ise tamamen tesadüfidir (Leake, 1824, s. 69); çünkü Karallia çok daha güneydedir (Ramsay, 1885, s. 146). Karallia antik kenti, Antalya ilinin Alanya ilçesinin yaklaşık 11 km kuzeybatısında bulunan ve günümüzde Güney Kalesi ya da Ören Mevkisi olarak konumlandırılan Güney Köyün Gözübüyük mahallesindedir (Nollé, 1987, s. 375; Söğüt, 2001, s. 484; Turgut, 2021, s. 1902). Kentin ismi ilkin, Güney Kale'den ele geçen yazıtların değerlendirilmesi neticesinde Kibyra Minor antik kenti olarak yorumlanmıştır (Bean ve Mitford, 1970, ss. 59-66, no. 32-39; Tigrel, 1975, s. 615, 618; Söğüt,

2001, s. 484). Sonrasında ise aynı kalede keşfedilen yeni yazıtların irdelenmesi sonucunda antik kentin isminin, Karallia olduğu belirtilmiştir (Nollé, 1987, s. 375; Söğüt, 2001, s. 484). Aynı zamanda kentin, antik dönemdeki bölgesel konumu da araştırmacılara göre farklılık göstermektedir. Kimi araştırmacılar, antik kenti; (Batı) Dağlık Kilikia Bölgesi sınırları içerisinde gösterirken, bazı araştırmacılar ise Doğu Pamphylia Bölgesi'nin yayılım alanı içerisinde kaldığından bahseder (Tigrel, 1975, ss. 613-614; Nollé, 1987, s. 376; Mitford ve Andrews, 1990, ss. 2136-2137; Söğüt, 2001, s. 480).

Bahse konu kentle ilgili Roma İmparatorluk döneminin portre sanatı hakkında herhangi bir çalışma söz konusu değildir. Kadın figüründeki fizyonomik özellikler ise estetik kaygılardan uzak basit bir şekilde aktarılmıştır. Roma devlet propagandasını temsil eden döneminin saç stiline ve üslup özelliklerine bağlılık kadın portresinde görecelidir. Bu durumda üretimdeki düşük işçilik ve maliyetle açıklanabilir (Albustanlıoğlu, 2006, s. 174; Arlı, 2020, s. 156). Muhtemelen portresini yaptırmak isteyen kadın, en ucuz yoluyla kendisini ifade ettirmek istemiştir. Tercih edilen heykel formu da ihtimalle bu yüzdendir. Ayrıca portre büstteki kaba işçilik de eserin köklü bir atölyede değil yerinde taşralı ustalar tarafından gezgin bir atölyede yontulduğunu gösterir (Arlı, 2023, ss. 213-225). Son olarak üstün kalitedeki mermer kullanımının yerine tercih edilen yerel (kireç taşı) malzeme de düşük maliyetle ilintilidir; çünkü eser, bölgenin yaygın malzemesinden yontulmuştur (Albustanlıoğlu, 2006, s. 174). Böylelikle ucuz işçilik, düşük kalitedeki malzeme kullanımı ve yarım figürlü formuyla kadın büstü, bölgedeki yerel ustalar tarafından yerinde seyyah bir atölyede üretilmiş olmalıdır.

6. Değerlendirme ve Sonuç

A. Çalık'ın doktora tezinde kadın büstü, MS 3. yüzyılın ikinci ya da üçüncü çeyreğindendir (Çalık, 1997, ss. 270-271, lev. 101a). Araştırmacı, doktora tez başlığı altında Kilikia Bölgesi'nden ele geçen ve bölgedeki müzelerde korunan ideal eserlerle birlikte portreleri de irdelemiştir (Çalık, 1997). Çalışmanın sonucunda da bölgedeki eserler, bir katalog derlemesi olarak bütüncül bir şekilde aktarılmıştır. Roma İmparatorluk dönemi portre sanatının stilistik ve üslupsal özelliklerine ise detaylıca yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra imparator ve imparatoriçelerin saç stili/modasının tanım ve tipolojisine de değinilmemiştir. Asker İmparatorlar (MS 235-285) dönemine tarihlendirilen kadın başındaki saç modasının öykülendiği imparatorlara metin içerisinde yer verilmemiştir (Çalık, 1997, ss. 270-271, lev. 101a). Kadın başındaki saç modası, imparator Traianus'un

II. tip portrelerindeki saç stilini anımsatan I. Valerianus (MS 253-260) ve Gallienus (MS 253-268) dönemi portresindekilerle benzerdir (Bergmann, 1977, s. 47, 61, lev. 12-13, 15.3.5; Özgan, 2015, s. 222, 231, res. 231, 240-241; Altun, 2016, s. 113, 120, lev. 87, res. 266a-b, lev. 89, res. 273-274). Aynı zamanda bu dönemin portrelerinde göz bebeği ve iris, işlenmiştir (Bergmann, 1977, s. 47, 61, lev. 12-13, 15.3.5; Özgan, 2015, s. 222, 231, res. 231, 240-241; Altun, 2016, s. 113, 120, lev. 87, res. 266a-b, lev. 89, res. 273-274). Ayrıca döneminin üslup özelliği olarak portrelenen şahısların yüzlerinde endişe ve kaygı görülür (Özgan, 2015, s. 157). İrdelenen kadın başının yüzünde ise korku, endişe ve kaygı gibi bir ifade söz konusu değildir. Bununla birlikte göz bebeği ve iris de işlenmemiştir. Badem formundaki kısık gözlerin aktarılışında ise taşra etkisi söz konusudur. Ayrıca kadın başındaki saç modası ve fizyonomik özellikler her ne kadar estetikten yoksun ve göreceli işlenmiş olsa da yontulan eserde, döneminin üslup özelliği olarak göz bebeği ve irisin işlenmesi gerekmektedir. Çünkü Hadrianus (MS 117-138) döneminde, ilk kez MS 130'lu yıllardan itibaren karşılaşılan göz bebeği ve irisin matkapla işçiliği (Wegner, 1956, ss. 40, 61-62, lev. 24-25a; Arlı, 2024, s. 69), kendinden sonraki dönemlerde de farklı formlarda (Wegner, 1939, s. 17, 21: lev. 1) aktarılmış olsa da süreklilik (Hinks, 1976, s. 73, res. 61, 63) arz eder (Heintze, 1961, ss. 12-13, res. 26; Poulsen, 1974, s. 128, 130: lev. 202-203)[1]. Geç dönem taşra eserlerinde de bu üslup özelliği, çağdaşı dönemden kent Roma kökenli ya da köklü atölye üretimi eserlerdeki gibi birebir benzerlik göstermese de işlenmiştir (Çalık, 1997, ss. 265-266, 279-280, 285, lev. 97a, 109a, 113b). Bunun yanı sıra benzer dönemden ve aynı yöreden ele geçen ostotheklerin uzun yüzlerinde yer alan figürlerde de bu üslup özelliği görülür (Korkut, 2006, ss. 71-76, lev. 26.1, 52,1, 55.1, 57.3-4). Bu yüzdendir ki kadın büstünü öngörülen geç döneme tarihlendirmek mümkün değildir.

1983 yılında şahıstan satın alma yoluyla Alanya Müzesi'ne kazandırılan iyi durumdaki yarım figürlü yetişkin kadın büstü, günümüzde Antalya'nın Alanya ilçesindeki Güney Kale veya Ören Mevkisi olarak anılan yere atfedilen Karallia antik kentinde bulunmuştur. Kentteki yazıtlar ise Karallia'da, Demeter kültünden bahseder ve hatta buralı bir kadının Side'de ömür boyu Demeter rahibesi olarak görevlendirildiğini aktarır (Nollé, 1987, s. 376; Turgut, 2021, s. 1907). Başı şal

1 Göz plastiğindeki ilk matkap işçiliği, Geç Hadrianus (MS 130) döneminde görülür. Bu dönemde göz bebeği ve iris, tek matkap darbesiyle işlenmiştir. Erken Antoninler Hanedanlığı (MS 138-161) döneminde de benzer üslup özelliği varlığını korumuştur. Orta Antoninler Hanedanlığı (MS 161-180) döneminde ise iris dairesel göz bebeği de tek matkap darbesiyle verilmiştir. Gözlerdeki bu işçilik, Geç Antoninler (MS 180-192)-Erken Severuslar (MS 193-200) Hanedanlığı dönemlerinde de korunmuştur. MS 200'lü yıllardan itibaren ise iris dairesel göz bebeği de yan yana çift matkap darbesiyle yontulmuştur.

yardımıyla kapatılan kadın büstü ise ikonografisi ve boynundaki hilal motifli kolyesiyle Men rahibesidir. Kentteki baskın Demeter kültü dışında ele geçen diğer arkeolojik veriler ise kentte başka kültlerin de varlığını gösterir (Nollé, 1987, s. 376; Turgut, 2021, s. 1907). Örneğin, bilim dünyasıyla ilk kez paylaşılmak istenen portre büst, merkez üssü Pisidia Antiokheia'sı olan Men kültünün yöredeki yayılımının somut örneklerindendir. Ayrıca, Misis'te keşfedilen ve Adana Müzesi'nde korunan kadın büstü de bölge kentleri içerisindeki Men kültü inancının bir diğer örneğidir (Çalık, 1997, s. 265-266, lev. 97a).

Bölgenin yaygın malzemesi kireç taşından yontulan kadın başındaki saç modası ve fizyonomik özellikler, kabaca işlenmiştir. Bu kaba işçilikte büstün siparişini daha ucuza mal etmek için bilinçli bir tercihtir. Ayrıca büstün, yarım figürlü siparişi de bu nedenledir. Bu yüzdendir ki portre büstün üretimi köklü bir atölyede marifetli ustalar tarafından değil yerinde taşralı ustalar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yerel üretim kadın büstünün tarihlendirilmesinde de Roma İmparatorluk dönemi portre sanatı araştırmacılarına, dönemlerinin imparator ve kadın hanedan mensuplarının saç stili/modasının hemcinsleri üzerindeki aktarımlarıyla yol gösteren tarihlendirme metodu geçerli değildir; çünkü Traianus dönemine verilen kadın büstündeki saç modası, döneminin hanedan kadınlarının rol modellemesi dışındadır. Böylesine istisnai eserler de söz konusudur. Örneğin, Manisa Müzesi'ndeki 04 envanter numaralı kadın heykelindeki saç modası da bu şekilde portrelenmiştir (İnan ve Rosenbaum, 1966, s. 162, lev. 15, res. 3, lev. 17, res. 3-5; Dinç, 2015, ss. 48-49; Arlı, 2020, ss. 101-103, lev. 48-48.1). İmparatorun portre tiplerine, Romalı kadınların öykünmesi de hem Traianus'un "Optimus" unvanıyla onurlandırılan tek imparator olması hem de imparatorluğunun sınırlarını en uç noktaya taşımasıyla açıklanabilir.

Kadın başındaki saç modası ise II. tipteki Traianus portresindekilerle benzerdir. İmparator Traianus portelerindeki başa yapışık, uzun, düz ve hacimli saç bukleleri dikkat çekicidir. I. Dacia Savaşı sonrasında ortaya çıkan II. tip portrelerinde de alın ortasına kadar indirilen saç bukleleri, alın merkezinde derin bir çatal motifi oluşturmaktadır ve bu çataldan her iki yana ayrılan saç buklelerinin uç kısmı ise dalgalıdır.

II. tipteki Traianus portelerinden esinlenerek yontulan kadın portresindeki saç modası ve fizyonomik özelliklerinin göreceli aktarımı ise yukarıda da bahsedildiği gibi maliyet kaynaklı taşra üretimi olmasındandır. Taşralı unsurlar egemen olmasına rağmen kadın başındaki fizyonomik özelliklerinin aktarılmasında Roma realizmine sadık kalınmıştır. Bu üslup özelliği de önerilen dönemin destekleyicisidir.

Böylelikle, kapalı bir niş için modellenen kadın büstündeki tüm bu stilistik ve ikonografik irdelemeler sonucunda eser, Traianus (MS 98-117) döneminden Men rahibesi büstüdür.

Kaynakça

Albustanlıoğlu, T. (2006). Dokimeion ışığı altında Roma İmparatorluk döneminde mermer Kullanımı: İmparatorluk yönetimindeki Anadolu mermer ocaklarının işletme stratejisi ve organizasyonu. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Altun, Ö. (2016). Geç Roma portreciliği. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Anderson, J. G. C. (1913). Festivals of Men Askaenos in Roma colonia at Antioch of Pisidia. *Journal of Roman Studies*, *3(2)*, 267-300.

Andreae, B. (1973). *The art of Rome*. New York: Harry N. Abrams Inc.

Andreae, B. (2012). *Römische kunst von Augustus bis Constantin*. Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

Arlı, Y. (2020). Flaviuslar ve Traian dönemleri Anadolu portre sanatı. Yayımlanmamış doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Arlı, Y. (2022a). Burdur Müzesi'nden erkek portresi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, 13*, 599-607. doi: 10.21733/ibad.1190355

Arlı, Y. (2022b). Antalya Müzesi'ndeki imparator Traianus portre heykelinin dönemi ve üretim yeri hakkında öneriler. M. Demirel, M. Arslan, S. Atalay, U. Orhan (Eds.) *Antalya'nın Arkeolojik Mirası Antalya Müzesi 100 Yaşında I*, içinde (ss. 215-222), Ankara.

Arlı, Y. (2023). A woman portrait bust from central Çallıca village (Cormasa). *Journal of Universal History Studies*, *6(2)*, 213-225. doi: 10.38000/juhis.1349332

Arlı, Y. (2024). Burdur Müzesi'nden Kadın Portresi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *35*, 65-78. doi: 10.15182/diclesosbed.1343682

Bean, G. E. ve Mitford, T. B. (1970). *Journeys in rough Cilicia in 1964-1968*. Giez-Wien-Köln: Hermann Böhlaus Nachf.

Bennet, J. (1997). *Trajan optimus princeps: A life and times*. London: Routledge.

Bergmann, M. (1977). *Studien zum Römischen porträt des 3. jahrhunderts n. CHR*. Bonn: Rudolf Habelt Verlag Gmbh.

Bernoulli, J. J. (1891). *Römische ikonographie: Die bildnisse der Römischen kaiser II. Von Galba bis Commodus*. Stuttgart-Berlin-Leipzig: Union Deutsche Verlagsgesellschaft.

Bickerman, E. J. (1974). Diva Augusta Marciana. *The American Journal of Philolology*, *95(4)*, 362-376. doi: 10.2307/294016

Boatwright, M. T. (1991). The imperial women of the early second century A.C. *The American Journal of Philology*, *112(4)*, 513-540. doi: 10.2307/294932

Bol, P. C. (2010). *Die geschichte der antiken bildhauerkunst IV: Die plastik der Römischen kaizerseit bis zom tode kaiser Hadrians*. Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

Burns, J. (2007). *Great women of imperial Rome: Mothers and wives of the Caesars*. London: Routledge.

Çalık, A. (1997). Roman imperial sculpture from Cilicia: Volume I-II. Yayımlanmamış doktora tezi, London University, Londra.

Dinç, M. (2015). Manisa Müzesi'ndeki Hellenistik-Roma Dönemi Heykelleri. S. Durugönül (Ed.) *Manisa Müzesi Heykeltıraşlık Eserleri*, içinde (ss. 27-96), İstanbul.

Dio, C. (1925). *Dio's Roman history VIII* (Çev. E. Cary ve H. B. Foster), The Loeb Classical Library, London.

Durugönül, S. (2021). *Roma devlet kabartmalarında propaganda ve sanat*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Eckstein, F. ve Herbert, B. (1973). *Antike plastik im Liebieghaus*. Liebieghaus: Frankfurt am Main.

Erkoç, E. (2012). Anadolu'da Iulius-Claudiuslar dönemi portre sanatı. Yayımlanmamış doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Eutropius, (2007). *Breviarium historiae Romanae: Roma Tarihinin Özeti* (Çev. Ç. Menzilcioğlu), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Fejfer, J. (2008). *Roman portraits in context*. Berlin-New York: Walter de Gruyter.

Fittschen, K. ve Zanker, P. (1985). *Katalog der Römischen porträts in den Capitolinischen Museen und den anderen kommunalen sammlungen der stadt Rom: Band I-text*. Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

Fittschen, K. ve Zanker, P. (1985). *Katalog der Römischen porträts in den Capitolinischen Museen und den anderen kommunalen sammlungen der stadt Rom: Band I-tafeln*. Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

Grant, M. (1997). *The Roman emperors: A biographical guide to the rulers of imperial Rome 31 BC-AD 476*. London: Butler & Tanner.

Gross, W. H. (1940). *Bildnisse Traians*. Berlin: Verlag Gebr. Mann.

Güven, B. A. (2014). Pamphylia Bölgesi Roma dönemi portreciliği. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Güven, B. A. (2017). Perge'de Roma Haneden Heykelleri. *Arkhe*, *4*, 78-87.

Hahn, U. (1994). *Die frauen des Römischen kaiserhauses und ihre ehrungen im griechischen osten anhand epigraphischer und numismatischer zeugnisse von Livia bis Sabina*. Saarbrücker: Saarbrücker Druckerei und Verlag.

Heintze, H. v. (1961). *Römische porträt-plastik*. Stuttgart: Hans. E. Günther Verlag.

Hinks, R. P. (1976). *Greek and Roman portrait sculpture*. London: British Museum Publications.

İnan, J. (1980a). Perge Kazısı 1979 Çalışmaları (a). *II. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 5-9.

İnan, J. (1980b). Perge Kazısı 1979 Çalışmaları (b). *Belleten*, *100(44)*, 607-611.

İnan, J. ve Rosenbaum, E. (1966). *Roman and early Byzantine portrait sculpture in Asia Minor*. London: The Oxford University Press.

İnan, J. ve Rosenbaum, E. A. (1979). *Römische und frühbyzantinische porträtplastik aus der Türkei-text*. West Germany: Verlag Philipp von Zabern.

İnan, J. ve Rosenbaum, E. A. (1979). *Römische und frühbyzantinische porträtplastik aus der Türkei-tafeln*. West Germany: Verlag Philipp von Zabern.

Kleiner, D. E. E. (1992). *Roman sculpture*. New Haven: Yale University Press.

Korkut, T. (2006). *Girlanden-ostotheken aus kalkstein in Pamphylien und Kilikien: Untersuchungen zu typologie, ikonographie und chronologie*. Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

Lane, E. N. (1971). *Corpus monumentorum religionis dei menis (CMRDM) I: The monuments and inscriptions*. Leiden: Brill.

Lane, E. N. (1976). *Corpus monumentorum religionis dei menis (CMRDM) III: Interpretations and testimonia*. Leiden: Brill.

Lane, E. N. (1978). *Corpus monumentorum religionis dei menis (CMRDM) IV: Supplementary Men-inscriptions from Pisidia*. Leiden: Brill.

Lane, E. N. (1990). Men: A neglected cult of Roman Asia Minor. *ANRW 2*, 18(3), 2161-2174.

Leake, W. M. (1824*). Journal of a tour in Asia Minor: With comparative remaks on the ancient and modern geography of that country*. London: Richard Taylor.

McDermott, W. C. (1977). Plotina Augusta and Nicomachus of Gerase. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, *26(2)*, 192-203.

McDermott, W. C. ve Orentzel, A. E. (1979). *Roman portraits: The Flavian and Trajanic period*. Columbia: University of Missouri Press.

Mitford, T. B. ve Andrews, St. (1990). The cults of Roman rough Cilicia. *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt II*, *18(3)*, 2131-2159.

Nollé, J. (1987). Karallia, Kibyra Minor und Mylome/Justinianupolis. *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, *I*, 375-378.

Özgan, R. (2013a). *Roma portre sanatı I*. İstanbul: Ege Yayınları.

Özgan, R. (2013b). *Roma portre sanatı II*. İstanbul: Ege Yayınları.

Özgan, R. (2015). *Roma portre sanatı III*. İstanbul: Ege Yayınları.

Poulsen, V. (1974). *Les portraits Romains volume II: De Vespasian Â la Basse-Antiquité texte*. Copenhague: Publications de la Glyptothéque Ny Carlsberg.

Poulsen, V. (1974). *Les portraits Romains volume II: De Vespasian Â la Basse-Antiquité planches*. Copenhague: Publications de la Glyptothéque Ny Carlsberg.

Ramsay, W. M. (1885). Notes and inscriptios from Asia Minor. *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, *1(2/3)*, 138-151.

Robert, L. (1950). Inscriptions d'Antalya et de Byzance. *Hellenica*, *9*, 39-66.

Salisbury, J. E. (2001). *Encyclopedia of women in the ancient world*. ABD: ABC-CLIO.

Sherk, R. T. (1988). *The Roman empire: Augustus to Hadrian*. Cambridge: Cambridege University Press.

Söğüt, B. (2001). Kilikia Bölgesindeki Roma imparatorluk çağı tapınakları: İmparator Claudius dönemi tapınakları. *Varia Anatolica*, *13*, 479-504.

Strabon, (1969). *Coğrafya* (Çev. A. Pekman), İstanbul University Faculty of Letters Publications, İstanbul.

Strong, D. E. (1961). *Roman imperial sculpture: An introduction to the commemorative and decorative sculpture of the Roman empire down to the death of Constantine*. London: Alec Tiranti.

Tepebaş, U. (2018). Roma portre metodolojisi ışığında Manisa Müzesi portreleri ve başları. Yayımlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Tepebaş, U. ve Durugönül, S. (2013). Arkaik-Roma dönemi heykeltıraşlık eserlerinin kataloğu ve değerlendirilmesi. S. Durugönül (Ed.) *Silifke Müzesi taş eserler kataloğu: heykeltıraşlık ve mimari plastik eserler*, içinde (ss. 35-152). İstanbul.

Tigrel, G. (1975). Alanya yöresinde antik bir liman. *Belleten*, *39(156)*, 613-628.

Turgut, M. (2021). Roma döneminde Alanya'nın genel görünümü. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *8(4)*, 1884-1921. doi: 10.46868/atdd.199

Yılmaz, M. (1995). Heykeltraşlık açısından Isauria Bölgesi figürlü mezar anıtları. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Wegner, M. (1939). *Die herrscherbildnisse in Antoninischer zeit*. Berlin: Verlag Gebr. Mann.

Wegner, M. (1956). *Das Römische herrscherbild: Hadrian (Plotina. Marciana. Matidia. Sabina)*. Berlin: Verlag Gebr. Mann.

West, R. (1941). *Römische porträt-plastik. II*. München: F. Bruckmann K. G.

Destek ve teşekkür: Eseri çalışmama izin veren ve yardımlarını esirgemeyen Alanya Müze Müdürü Sayın Seher TÜRKMEN'e ve değerli çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.